

**A 2010. és 2011. években
bírósági ügyszakban elévült büntetőügyek vizsgálata**

A 2011 decemberében elvégzett gyorsvizsgálat megállapításai alapján szükségessé vált azon ügyek tételes vizsgálata, melyek esetén a büntethetőség – 2010., illetve 2011. évben – bírósági ügyszakban elévült.

A vizsgálat célja annak elemzése, hogy az egyes ügyekben mi vezetett a büntethetőség elévüléséhez.

A vizsgálat az alábbi ügyekre terjedt ki:

- a főügyészségek esetében – a Központi Nyomozó Főügyészség kivételével – a megyei, illetve helyi bíróságok által 2010., illetve 2011. évben jogerősen, a büntethetőség elévülése miatt megszüntetett büntetőeljárásokra (függetlenül a vádemelés időpontjától);
- a fellebbviteli főügyészségek esetében az ítélőtáblák által 2010., illetve 2011. évben jogerősen, a büntethetőség elévülése miatt megszüntetett büntetőeljárásokra (függetlenül az eljárás kezdő időpontjától);
- a Központi Nyomozó Főügyészség esetében pedig azon ügyekre, melyekben a vádképviselőt is ellátta, és az eljáró bíróság a büntethetőség elévülése miatt az elsőfokú eljárás során 2010., illetve 2011. évben jogerősen megszüntette a büntetőeljárást (függetlenül a vádemelés időpontjától).

Az alapvizsgálatokat a főügyészségek, illetve a fellebbviteli főügyészségek önállóan végezték el a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Ügyek Főosztálya által kiadott szempontok alapján.

Az összefoglaló jelentést a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírószági Ügyek Főosztálya készítette.

I.

A vizsgált ügyek áttekintése:

A vizsgált időszakban, bírósági ügyszakban összesen 438 ügyben; 2014 bűncselekmény miatt; 740 terhelttel szemben került sor a büntethetőség elévülése miatt a büntetőeljárás megszüntetésére.

2010. évben, 238 ügyben; 873 bűncselekmény miatt, 384 terhelt esetében; míg 2011. évben, 200 ügyben; 1141 bűncselekmény miatt, 356 terheltet érintően állapították meg a büntethetőség elévülését.

A vizsgálattal érintett két évben a bíróságok összesen 136.674 ügyben, 184.824 terhelt ügyét bírálták el jogerősen.

2010-ben 67.311 ügyben 91.073 terheltet; míg 2011-ben 69.363 ügyben, 93.751 terheltet érintően született ügydöntő határozat.

Az elévült ügyek közül 51 esetében; 144 bűncselekményt illetve 74 terheltet érintően a jogerős határozatban kifejtettek szerint az elévülés már a vádemelést megelőzően bekövetkezett.

2010-ben, 27 ügyben; 103 bűncselekményt; illetve 46 terheltet; míg 2011-ben, 24 ügyben, 41 bűncselekményt, illetve 28 terheltet érintően született ilyen tartalmú bírósági határozat.

A bírósági eljárás során 387 ügyben, 1870 bűncselekményt, illetve 666 terheltet érintően következett be a büntethetőség elévülése.

2010-ben, 211 ügyben; 770 bűncselekmény; illetve 338 terhelt; míg 2011-ben, 176 ügyben, 1100 bűncselekmény, illetve 328 terhelt esetében évült el a büntethetőség bírói ügyszakban.

Az eljáró bíróság általában maga állapítja meg az eljárása során bekövetkezett elévülést, kisebb számban azonban előfordult olyan eset is, amikor az áttételt követően, vagy a másodfokon eljáró bíróság észlelte az eljárás korábbi szakaszában figyelmen kívül hagyott büntethetőséget megszüntető okot.

II.

A bírósági eljárás során bekövetkezett elévülés okai:

A bírósági eljárás során bekövetkezett elévülés megállapítását megelőzően az eljáró bíróságok 306 ügyben; 867 bűncselekmény, illetve 408 terhelt esetében függesztették fel a büntetőeljárást, a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása, illetve a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt.

2010-ben, 167 ügyben; 476 bűncselekményt; illetve 220 terheltet; míg 2011-ben, 139 ügyben, 391 bűncselekményt, illetve 188 terheltet érintően került sor az eljárás felfüggesztésére az említett okokból.

1. A felfüggesztett ügyek áttekintése:

a) Tárgyalás mellőzésével hozott végzés kézbesítésének meghiúsulása:

A tárgyalás mellőzésével hozott végzés kézbesítésének meghiúsulása több esetben vezetett a tárgyalás kitűzését követően, az eljárás felfüggesztéséhez, majd az elévülés megállapításához.

Ezen esetekben a bíróságok a „Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára” című kiadvány Be. 548. §-a (5) bekezdéséhez fűzött magyarázatát követve jártak el, mely szerint, „ha a tárgyalás mellőzésével hozott végzés kézbesítése azért marad sikertelen, mert a terhelt időközben ismeretlen helyre távozott, hirdetményi kézbesítésre nem kerülhet sor. Ebben az esetben azonban a XXV. Fejezet rendelkezéseit alapul véve – minthogy a vádlott távollétében történő tárgyalásra csak az ügyész tehet indítványt, amelyre ilyenkor már nincs módja – arra sincs lehetőség, hogy a bíróság tárgyalást tűzzön ki, melyre a vádlottnak szóló idézést hirdetményi úton kézbesítse. Ezért a bíróságnak – ügyészi indítvány beszerzése nélkül – az eljárást fel kell függesztenie” (HVG ORAC Kiadó 1334. oldal).

Ettől eltérő álláspontot követt az azonban több bíróság. Ennek lényege: ha a vádlott részére a tárgyalás mellőzésével hozott végzést nem lehetett kézbesíteni a bíróság – a Be. 548. §-ának (5) bekezdése alapján – az ügy tárgyalásának kitűzése iránt intézkedik. A Be. 73. §-ának általános szabályait követve az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben elfogatóparancsot bocsát ki, melynek eredménytelenségéről az ügyészt tájékoztatja, aki ekkor jogosult indítványt tenni az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatására. (Az említett ügyekben végül azért nem került sor tárgyalás tartására, mert az ügyész azt nem indítványozta.)

Megítélésem szerint az utóbb ismertetett álláspont a helyes. A tárgyalás mellőzésével lefolytatott eljárás megíúsulása után, a tárgyalás általános szabályok szerinti kitűzését követően, nincs akadálya az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatásának. Így indokolt, hogy az ügyészek a jövőben ennek megfelelő gyakorlat követését szorgalmazzák.

b) Az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatására irányuló ügyészi indítvány megtételének elmaradása:

A terhelt ismeretlen helyen tartózkodása miatt felfüggesztett ügyek vizsgálata kiterjedt annak elemzésére is, hogy az adott ügy a Be. XXV. Fejezetében szabályozott külön eljárás keretei között befejezhető volt-e; az ügyész tett-e ilyen

indítványt, illetve hogyan reagált a bíróság a Be. 529. §-a (2) bekezdése szerinti tájékoztatására?

Szükséges előre bocsátani, hogy a tájékoztatással összefüggő ügyészi álláspont házi iratok közötti rögzítése nem általános, így a vizsgálat során az indítvány elmaradásának okára sok esetben csak következtetni lehetett.

A vizsgálat adatai alapján megállapítható, hogy számottevő azon ügyek aránya, melyekben az ügyész – a bíróság felhívása vagy tájékoztatása ellenére – nem kezdeményezte az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatását. Ennek okaként az ügyek összetett jellegét, valamint a terheltek nyomozás során előadott érdemi védekezését, tagadását jelölték meg, melynek ellenőrzésére, a szükséges szembesítések lefolytatására nem kerülhetne sor.

Az egyik helyi ügyészség három ügyében jelezte az indítvány elmaradásának okaként, hogy a terhelt személyazonossága csak a jelenlétében megtartott tárgyaláson lett volna megnyugtatóan tisztázható. (Az említett szervezeti egységnél az elmúlt években jelentősen növekedett azon eljárások száma, melyek azért indulnak, mert a távol-keleti terheltek nem valós személyi adataikkal vesznek részt a büntetőeljárásban.)

Egy ügyben a vádlott az első két tárgyalási napon megjelent, kihallgatására és tanúk meghallgatására sor került; a terhelt részben beismerő vallomását az okirati bizonyítékok is alátámasztották. A tárgyalás elnapolására a terhelt által indítványozott tanú kihallgatása végett került sor. A következő tárgyaláson azonban szabályszerű idézés ellenére a terhelt nem jelent meg, a vele szemben kibocsátott elfogatóparancs nem vezetett eredményre; az ügyész mindezek ellenére nem indítványozta a bíróság tájékoztatása alapján az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatását.

Más esetben az ügyész a nyomozás során a kárt a sértettnek megtérítő, illetve egyéb bizonyítékokkal is alátámasztott beismerő vallomást tett terheltekkel szemben sem kezdeményezte az eljárás távollétükben történő lefolytatását.

Az eljáró ügyészségek tartás elmulasztásának vétsége miatt indult ügyekben több esetben hivatkoztak arra, hogy az önhibának a bírósági határozat meghozataláig terjedő időszakban történő vizsgálata a vádlott nyilatkozata nélkül nem lehetséges.

Megítélésem szerint – megalapozott vádemelés esetén – az idézett érvelések nem helytállóak. Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt nyomozás során tett vallomása a távollétében megtartott tárgyaláson a bizonyítás részévé tehető. Az azt alátámasztó vagy cáfoló további bizonyítékok közvetlenül megvizsgálhatók, mérlegelhetők.

Ezért az ügyészeknek a bíróság tájékoztatására főszabályként indítványt kell tenniük az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatására.

Ettől eltérő döntésre csak kivételesen, a bizonyítás anyagának speciális jellegére figyelemmel – így a személyazonosságot érintő bizonytalanság, vagy a vádemelést követően felmerült újabb perdöntő bizonyítékok esetén – juthatnak.

Nem elégséges indok az indítvány mellőzésére az sem, hogy az eljárás tárgya tartás elmulasztása, ahol az önhiba léte, az elkövetési időszak egésze alatt vizsgálandó. Amennyiben a bizonyítás anyaga e körben nem pótolja a terhelt személyes kihallgatását, úgy az elkövetési időszakot kell lerövidíteni a vádemelésig terjedő időszakra.

c) A Be. 529. §-a (2) bekezdése szerinti tájékoztatás elmaradása:

A vizsgálat adatai szerint az eljáró bíróságok több esetben úgy függesztették fel a büntetőeljárást, hogy azt megelőzően az ügyészt nem tájékoztatták az elfogatóparancs kibocsátásáról, illetve annak eredménytelenségéről.

Több esetben a kerületi bíróság nem tartotta célszerűnek az eljárás vádlott távollétében történő lefolytatását, ezért az elfogatóparancs kibocsátásával egyidejűleg a büntetőeljárást felfüggesztette. Így az ügyészségnek nem volt lehetősége döntenie az indítványtétel kérdésében.

Ennek ellenére az ügyész több esetben indítványozta az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatását, mellyel összefüggésben azonban a bíróságok nem intézkedtek.

A Be. 529. §-ának (2) bekezdése szerint, ha az elfogatóparancs kibocsátása tizenöt napon belül nem vezetett eredményre, a bíróság erről az ügyészt tájékoztatja. A tájékoztatás mellőzésére tehát a bíróságnak törvényes lehetősége nincs.

Megítélésem szerint az ügyész indítvány tételi jogosultságát – szemben a korábbi szabályozásban szereplő felhívással – nem a bíróság tájékoztatása keletkezteti, annak kizárólag a terhelt ismeretlen helyre távozásával kapcsolatos közlés a funkciója. Az indítvány megtételére nyitva álló határidő sem jogvesztő, csak technikai jelentősége van; a bíróság a tájékoztatást követő 15 nap elteltével függeszti fel az eljárást.

Mindezekre figyelemmel amennyiben a bíróság a tájékoztatást elmulasztja, az ügyésznek a felfüggesztő határozat kézhezvételét követően – feltéve, hogy indokoltnak látja a külön eljárás lefolytatását – lehetősége van az indítvány megtételére.

A Be. 529. §-ának (2) bekezdése szerint az indítvány megtételekor az ügyésznek kizárólag egy szempontot kell mérlegelni: indokoltnak tartja-e a külön eljárás lefolytatását vagy sem. Erre figyelemmel annak sincs törvényi akadálya, hogy a véleményének megváltozása esetén korábbi döntésétől eltérően, a felfüggesztés hatálya alatt kezdeményezze az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatását.

d) Törvénytörő felfüggesztő határozatok:

Gyakran előforduló hiba, hogy a bíróság több személy ellen indult büntetőeljárás valamennyi terheltjével szemben felfüggeszti az eljárást arra hivatkozva, hogy egyikük ismeretlen helyen tartózkodik.

Az ilyen jellegű törvénysértő határozatokkal szemben az ügyészeknek következetesen fel kell lépniük. Amennyiben a határozat ellen a Be. 307. §-a (2) bekezdése alapján fellebbezésnek van helye, úgy a jogorvoslati eszközt igénybe kell venni. Abban az esetben, ha a határozat elleni fellebbezést a Be. 276. §-a (1) bekezdésének c) pontja kizárja, úgy az ismert helyen tartózkodó terheltek ügyének elkülönítését és velük szemben tárgyalás kitűzését kell szorgalmazni.

2. A fel nem függesztett ügyek áttekintése:

A bírósági eljárás során összesen 83 ügyben, 1025 bűncselekményt, illetve 263 terheltet érintően következett be a büntethetőség elévülése oly módon, hogy a büntetőeljárás felfüggesztésére – az előzőekben írt okokból – nem került sor.

2010-ben, 45 ügyben; 315 bűncselekmény; illetve 122 terhelt; míg 2011-ben, 38 ügyben, 710 bűncselekmény, illetve 141 terhel esetében évült el a büntethetőség ily módon.

Ezekben az esetekben a büntethetőség elévüléséhez az alábbi körülmények vezettek:

a) Áttétel, egyesítés, elkülönítés:

Egyes ügyekben az eljárás során számos áttételre, egyesítésre, illetve elkülönítésre került sor, melyek kapcsán nem volt pontosan követhető, hogy azok egyes részselekményeket mennyiben érintenek.

b) Tárgyalás mellőzésével hozott végzés kézbesítésének megghiúsulása:

Több ügyben került sor az eljárás megszüntetésére azért, mert a tárgyalás mellőzésével hozott határozatot nem lehetett a terheltnek kézbesíteni. Egy esetben az ügyész öt ízben érdeklődött az ügy állásáról, valamennyi alkalommal azt a tájékoztatást kapta, hogy a terhelt ismert lakcíme nem elégséges a végzés kézbesítéséhez.

A bíróságok eljárása a „Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára” című kiadvány már hivatkozott okfejtése alapján is kifogásolható, mivel az ott kifejtett álláspont szerint ezekben az esetekben is indokolt az eljárások felfüggesztése. Ennek elmaradása azonban az elévülés tényét érdemben nem befolyásolta.

c) A tárgyalás kitűzésének elmaradása:

A vizsgálati részjelentések alapján rögzíthető, hogy legkevesebb 46 ügyben 634 bűncselekményt, illetve 110 terheltet érintően következett be az elévülés pusztán azon okból, hogy a vádirat benyújtását követően az elévülési időn belül tárgyalás kitűzésére nem került sor. Ezek pontos száma csak a bírósági iratok alapos vizsgálatával állapítható meg.

E kérdésben az ügyésznek más eszköz nem áll rendelkezésére, mint a tárgyalás kitűzésének szorgalmazása. A vizsgálat megállapításai szerint általános az a gyakorlat, hogy ezen esetekben az ügyészek írásban kezdeményezik az ügy tárgyalásra kitűzését, illetve az ügy állásáról tájékoztatást kérnek.

Több ügyében következett be a büntethetőség elévülése annak ellenére, hogy ügyészség rendszeres időközönként, több alkalommal kért tájékoztatást, melyre a bíróság közölte, hogy a tárgyalás kitűzés alatt áll, ennek ellenére elévülést félbeszakító eljárási cselekményre nem került sor.

Megállapítható ugyanakkor az is, hogy az eljáró ügyészség egyes ügyekben adminisztratív okból elmulasztott tájékoztatást kérni az ügy állásáról.

Fentiekre figyelemmel indokolt annak előírása, hogy az ügyész félévente kérjen tájékoztatást azon ügyek állásáról, melyekben a tárgyalás kitűzésére, vagy a büntetőeljárás felfüggesztésére nem került sor.

III.

Ö s s z e g z é s:

A következtetések levonása során nem hagyható figyelmen kívül, hogy a vizsgálattal érintett ügyekben az elévüléshez vezető olykor téves döntések meghozatalára, intézkedések megtételére legalább három évvel ezelőtt került sor. A joggyakorlat időközben részben vagy egészben megváltozott, miként arra több főügyészesség vizsgálati jelentése is utalt.

A vizsgálat megállapításai alapján – a büntethetőség elévülés miatti megszűnésének bírósági ügyszakban történő megelőzése érdekében – az alábbi intézkedések megtétele indokolt:

- A büntetőeljárásokat, a vádemelést követően is szükséges figyelemmel kísérni, és a bíróságoktól legalább félévente tájékoztatást kell kérni a ki nem tűzött, illetve fel nem függesztett ügyek állásáról.
- A tárgyalás mellőzésével hozott végzés kézbesítésének megghiúsulása esetén, a tárgyalás általános szabályok szerinti kitűzését követően, nincs akadálya – az ügyész erre irányuló indítványa esetén – az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatásának. Ezért ennek megfelelő gyakorlat kialakítására kell törekedni.
- Amennyiben a terhelt tartózkodási helye a vádemelést követően válik ismeretlenné, az ügyész – miután a bíróság erről tájékoztatta – tegyen indítványt az eljárás terhelt távollétében történő lefolytatására. Az indítvány mellőzése esetén annak okairól rövid feljegyzést kell készíteni, melyet a házi iratok között kell elhelyezni.
- Át kell tekinteni a bíróságok által, a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása miatt felfüggesztett eljárások iratait. Amennyiben a büntetőeljárás terhelt távollétében történő lefolytatására irányuló indítvány megtétele indokolatlanul maradt el, úgy azt pótolni kell.
- Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt, ismert helyen tartózkodó társait is érintő törvénysértő felfüggesztő határozatok orvoslását kell szorgalmazni.